

עמם. וכן צנן המנוגעת. וידיך נה מקמם דמן מנוגע טהור. מטמא טהור. הכנס עמו
לאהל. אלא אם כן יושב המנוגע. וירשף דכרייתא הכי איתא: "ממון למחנה מנוגעו"
— ונשנו טמא. מכלן אמרו: הטמא
יושב תחת האילן כו'. טמא עומד תחת
האילן וטהור יושב טהור — לשיבת
טהור לא מהני מדי, אלא ישיבת טמא.
וכן באבן המנוגעת — ולדס נושאה
תחת האילן, וטהור יושב תחת האילן —
לא נטמא הטהור עד שיצט נושא האבן.
ואם יש נושא האבן — נטמא הטהור,
ואפילו הוא עומד. זאת אומרת —
מדקמי: וכן באבן המנוגעת. רכוב
כמהלך דמי — דלאו נהריה דדיה
אוליין, אלא נהר נהמה הנושאה. דהא
הכל לא נהר אבן אוליין, אלא נהר אדם
הנושאה אוליין. דאי נהריה דדיה אוליין
— אפילו לא יש נושאה נטמא הטהור,
דהא איהי מיצט יתנא נתיקו או נחמיפו
של זה הנושאה. מהו לעמוד — מי
מיחייב למיקס? או לא? תורה עומדת
מפני לומדיה — נחמיה: לפי
שעסקים נדבר הלכה היו, קרי להו
לדיהו תורה עצמה, ולדיה קרי לומדיה.
לייט עלה אביי — אהן דרבי אלעזר,
כל מלן דלייט ליה. כדאיתא — משום
דנר מגוה הוא לא להא לפרקמה, והרי
הוא מפורש נהריה רבי פנחמאל: ראו
כלה עבס שוקו, כמה זארו שמן —
הכל משלנו. עומד מלפניו —
משמחל לנכס. למוך ארבע אמות, וליט
יושב עד שיצטור הילנו ארבע אמות
השיות. שנאמר והביטו אחרי משה
— ומשה נשף היה.

תוספות

תירא"י — לרבות תלמידי חכמים.
ורבינו יצחק מפרש: דמצינו מורא
במשקלות, כדאמרינן במדרש: "זכור
את אשר עשה לך עמלק ואתה עיף ויגע
ולא ירא אלהים" — היינו בשביל
המשקלות, ועל עון זה בא עמלק, דבתר
פרשת משקלות כתיב "זכור את אשר
עשה לך עמלק" בפרשת "כי תצא".
והיינו דכתיב במשלי (יא) "מאזני
מרמה תועבת ה' ואבן שלמה רצונו"
וסמך ליה "בא זרון ויבא קלוין", כלומר שלע עון זה בא זרון וקלון של עמלק.

אמר אביי: תא שמע, "טמא יושב תחת האילן
וטהור עומד — טמא, טמא עומד תחת האילן וטהור
יושב — טהור. ואם ישב הטמא — הטהור טמא,
וכן באבן המנוגעת. ואמר רב נחמן בר פהן: זאת
אומרת רכוב כמהלך דמי, שמע מינה.
איבעיא להו: יהו לעמוד מפני ספר תורה? רבי
חלקיה ורבי סימון ורבי אלעזר אמרי: קל נחומך;
מפני לומדיה עומדים — מפניה לא כל שפן? רבי
אלעי ורבי יעקב בר זבדי הוו יתבי, חליף ואזיל
רבי שמעון בר אבא וקמו מקמיה. אמר להו: חדא
— דאתון חפמי ואנא חבר, ועוד — פלום תורה
עומדת מפני לומדיה? סבר לה רבי אלעזר, דאמר
רבי אלעזר: אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני
רבו בשעה שעוסק בתורה. "לייט עלה אביי.
"והביטו אחרי משה עד באו האהלה". רבי אמי
ורבי יצחק נפחא; חד אמר לגנאי, וחד אמר לשבח.
מאן דאמר לגנאי — פדאיתא, מאן דאמר לשבח —
אמר חזקיה: אמר לי רבי חנינא בריה דרבי אבהו
אמר רבי אבהו אמר רבי אבדימי דמן חיפא: חכם
עובר — עומד מלפניו ארבע אמות, וכיין שעבר
ארבע אמות — יושב. אב בית דין עובר — עומד
מלפניו מלא עיניו, וכיין שעבר ארבע אמות —
יושב. נשיא עובר — עומד מלפניו מלא עיניו, ואינו
יושב עד שישב במקומו, שנאמר "והביטו אחרי
משה עד באו האהלה".

ג "כל מצות עשה שהזמן גרמא וכו'". תנו רבנן:
איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא — סופה,
ולולב, שופר, וציצית,

אמר רבנן: כפי שאמר חזקיה: אמר לי רבי חנינא בריה דרבי אבהו, אמר רבי אבדימי דמן חיפא: אם היה חכם עובר — עומד מלפניו בתוך ארבע אמות שלו, וכיין שעבר ארבע אמות ממנו — יושב. היה אב בית דין עובר — עומד הנשיא במקומו שנאמר "והביטו אחרי משה עד באו האהלה" ורק אחר כך ישבו, הרי שדרשו זאת לשבח.

ג שינו במשנה שכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מהן. תנו רבנן [שנו חכמים]: איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא — כגון ישיבה בסוכה, ונטילת לולב, תקיעת שופר וראש המנוגע. וירשף דכרייתא הכי איתא: "ממון למחנה מנוגעו"

האילן. המאהיל עליו ומטמא, וטהור עומד תחת האילן וטהור יושב — טהור, שכיין
שהטמא שם שלא בדרך קביעות, אינו
עושה את המקום לאהל הטומאה, ואם
לאחר מכן ישב הטמא וקבע מקומו
שם — הטהור טמא. ומוסיפה המשנה
שכן הדין באבן המנוגעת (נטמאה
בנגע) צרעת הבית שמטמאה אף היא
באהל, ואם ישב הנושא אותה תחת
האילן נטמא הטהור העומד תחת
האילן. ואם עמד הנושא אותה — אינה
מטמאה. ואמר רב נחמן בר כהן: זאת
אומרת רכוב כמהלך דמי (נחשב)
שהולכים אנו לפי מצבו של נושא האבן
המרכיב אותה עליו, שמע מינה [למד
נחמן] לכל ענין שרכוב נחשב כמהלך.
איבעיא להו [ונשאלה להם ללומדים]:
מהו לעמוד מפני ספר תורה? ר'
חלקיה ור' סימון ור' אלעזר אמרי
[היו אומרים]: קל וחומר הוא: אם
מפני לומדיה של התורה עומדים —
מפניה עצמה לא כל שכן? ר' אלעי
ור' יעקב בר זבדי הוו יתבי והיו
יושבים [ולומדים תורה חליף ואזיל
חליף ועבר] על פניהם ר' שמעון בר
אבא, וקמו מקמיה [ועמדו לפניהם].
אמר להו [להם]: אין אתם צריכים
לעשות כן מפני שהי סיבות: חדא,
דאתון חכימי ואנא חבר [סיבה אחת
— שאתם חכמים סמוכים ואני איני
אלא חזר. שלא נסמכתין]. ועוד, כלום
תורה עומדת מפני לומדיה? שהרי
אותן עוסקים בתורה, ואינם צריכים
באותה שעה לעמוד מפני לומדי תורה.
ומעידים: סבר לה [נטור הוא] כדעת
ר' אלעזר. שאמר ר' אלעזר: אין
תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו
בשעה שעוסק בתורה, שהרי הוא
עוסק בכבוד התורה עצמה. ומעידים:
אף על פי כן לייט עלה [היה מקלד
על זה] אביי מי שעושה כן, משום
שהדבר נראה כולול בכבוד הרב. ועוד
בענין מצות קמה: נאמר "והביטו
אחרי משה עד באו האהלה" [שמות
לג, ח] ר' אמי ור' יצחק נפחא נחלקו
בפירוש הדברים. חד אמר [ואחד מהם
דאמר [מי שאומר] לגנאי — כדאיתא אמר
[כמו שיש] בענין זה במדרש, מה היו
המקום מלפניו ארבע אמות ממנו — יושב. היה אב בית דין עובר — עומד הנשיא במקומו שנאמר "והביטו אחרי משה עד באו האהלה" ורק אחר כך ישבו, הרי שדרשו זאת לשבח.

אמר רבנן: כפי שאמר חזקיה: אמר לי רבי חנינא בריה דרבי אבהו, אמר רבי אבדימי דמן חיפא: אם היה חכם עובר — עומד מלפניו בתוך ארבע אמות שלו, וכיין שעבר ארבע אמות ממנו — יושב. היה אב בית דין עובר — עומד הנשיא במקומו שנאמר "והביטו אחרי משה עד באו האהלה" ורק אחר כך ישבו, הרי שדרשו זאת לשבח.

ג שינו במשנה שכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מהן. תנו רבנן [שנו חכמים]: איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא — כגון ישיבה בסוכה, ונטילת לולב, תקיעת שופר וראש המנוגע. וירשף דכרייתא הכי איתא: "ממון למחנה מנוגעו"

אמר רבנן: כפי שאמר חזקיה: אמר לי רבי חנינא בריה דרבי אבהו, אמר רבי אבדימי דמן חיפא: אם היה חכם עובר — עומד מלפניו בתוך ארבע אמות שלו, וכיין שעבר ארבע אמות ממנו — יושב. היה אב בית דין עובר — עומד הנשיא במקומו שנאמר "והביטו אחרי משה עד באו האהלה" ורק אחר כך ישבו, הרי שדרשו זאת לשבח.

אמר רבנן: כפי שאמר חזקיה: אמר לי רבי חנינא בריה דרבי אבהו, אמר רבי אבדימי דמן חיפא: אם היה חכם עובר — עומד מלפניו בתוך ארבע אמות שלו, וכיין שעבר ארבע אמות ממנו — יושב. היה אב בית דין עובר — עומד הנשיא במקומו שנאמר "והביטו אחרי משה עד באו האהלה" ורק אחר כך ישבו, הרי שדרשו זאת לשבח.

כח, תה
תרי"ב תז
תורה תקנ
י. ירושי
היא [בשי
מכות כב,
ז. ירושי
ה"ג [בשינו
ח. הברי
שבת קכ,
תענית כ
קדושין כ
ברכות יג
שבת קח,
ט. ירושי
שם שקד
ובתנחומא
ובשמירי
תנחומא ב
שמירי פמי
נשא טו, ו
לשמות ל,
י. ראה
יא. ירושי
ה"ג. שם י
תוספתא
(בשינוי).

וזמנת תפילין שאין מצוותה בלילה ולא בשבתות ובימים טובים. ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא - כגון קביעת מזוזה, עשיית מעקה לגג, השבת אבידה, ושילוח הקן (שמצוה לשלח ציפור כשמצאה רובצת על אפרוחים או ביצים). ושרואלים: וכללא (והאם כלל) הוא זה החל על כל מצוות עשה שהזמן גרמן? והרי מצות אכילת מצה בפסח, מצות שמחה ברגל, מצות הקהל בחג הסוכות שלאחר שנת השמיטה, שהכל באים ואף נשים, כמפורש בתורה, שכולן מצוות עשה שהזמן גרמא הן. ונשים חייבות בהן! ותו [ועוד] מצד אחר: והרי מצות תלמוד תורה, ופריה ורביה, ופדיון הבן דלאו מצוות עשה שהזמן גרמא הוא - וכל זאת נשים פטורות מהן? אמר ר' יוחנן: אין למדין הלכה למעשה מן הכללות, ואפילו במקום שנאמר בו "חוי" מדבר מסויים. אף שנראה בכך שהחכם קובע כלל מדוייק. בכל זאת אין סומכים על הכלל.

ותפילין. ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא - מזוזה, מעקה, אבידה, ושילוח הקן. וכללא הוא? ארי מצה, שמחה, הקהל, דמצות עשה שהזמן גרמא - ונשים חייבות! ותו: והרי תלמוד תורה, פריה ורביה, ופדיון הבן, דלאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא - ונשים פטורות! - אמר רבי יוחנן: אין למדין מן הכללות, ואפילו במקום שנאמר בו "חוי".

ותפילין - וקסנר: לילה לאו זמן תפילין. אי נמי, שנת ויום טוב לאו זמן תפילין. הילכך, כיון דליכא שעתא דלא מיחייב בה - זמן גרמא הוא. אבידה - השנת אבידה. וכללא הוא - נחמיה: ופי כלל קלוז הוא דכל מלות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות? והרי אכילת מצה - ליל ראשון שהוא חובה, כדכתיב (שמות יג) "צערב תאכלו מנחת" וזמן גרס לה - נחמיה עשר בניסן, ונשים חייבות, כדאמר בפסחים (מג, ב): נשים חייבות באכילת מנח דער מורה, שנאמר "לא תאכל עליו חמץ שנעת ימים תאכל עליו מנחת". כל שיטתו צלל תאכל חמץ - ישנו נקום אכול מנח. ונשים חייבותו צלל תאכל חמץ. דמלות לא תעשה היא. וכן שמחה - צרגל, לדכתיב (דברים טו) "שמחתם בשמן אפה ופנך ופנך". תלמוד תורה - דאמרן "על [קדושין כג, ב] נשים פטורות. וכן פריה הבן דלעיל. בפיקוקן (סס, א). ופריה האיש מנחה על פריה ורביה, צלל לא איש דרכו לכפוש, ואין דלפיה של אשה. כל היכל דמי כלל כי האי צוואה "כל מלות עשה וזו שמע מינה דוקא הוא, ולא שיל מדי - אפילו הכי אין למדין.

לכבוש. וכל דלא קריין ציה "וכנשוה" - לא קריין ציה "פרו ורבו". אין למדין מן הכללות - כל היכל דמי כלל כי האי צוואה "כל מלות עשה וזו וכל מלות לא מעשה" "הכל מיצין נחמיה" - אין למדין מהם, דליכא צוה דלאו דוקא. ואפילו מקום שנאמר בו "חוי", דליכא למימר: מדאפיק האי דאפיק, שמע מינה דוקא הוא, ולא שיל מדי - אפילו הכי אין למדין.

תוספות

ותפילין וציצית - אף על גב דקיימא לן ביהקומץ רב"ח (מנחות לו, ב) דלילה זמן תפילין, והלכה ואין מורין כן - מכל מקום שפיר הוי מצות עשה שהזמן גרמא, שהרי אין נוהגין בשבתות ובימים טובים, כדדרשינן בפרק "המוצא תפילין" (עירובין צו, א): לפי שאין צריכין אות, דשבת גופא איקרי אות, כדכתיב "כי אות היא". וציצית דחשבינן הכא מצות עשה שהזמן גרמא - אומר רבינו יצחק דהיינו כרבי שמעון, דבפרק "התכלת" (מנחות מג, א) דסבר לילה לאו זמן ציצית הוא, ופוסר נשים, כדאיתא התם. וכן הלכה, דהא בפרק "במה מדליקין" (שבת כה, ב) מפרש טעמא דסדין פטורה מן הציצית - גזירה משום כסות לילה, והיינו טעמא לרבי שמעון דוקא. ועוד קאמר בפרק שני דברכות (יד, ב) דבמערבא אין אומרים פשת ציצית בלילה, ומטיק נמי אביי: און מתחילין, מדמתחיל במערבא, וכיון דמתחילין - גמרינן. ותימה: היכי חשיב ציצית מצות עשה. שהזמן גרמא. למאן דאמר (מנחות מא, א) ציצית חובת טלית היא, כיון דכלי קופטא חייבין בציצית, והתם ליכא זמן גרמא כלל, דבין ביום בין בלילה חייבין. ואפילו למאן דאמר (שם) ציצית חובת גברא הוא - קשה: דכמו דכסות לילה פטורה כשהוא לובשה ביום - הכי נמי כסות יום חייבת כשלושב בלילה. דהכי אמרינן בירושלמי: כסות יום שלבשה בלילה - חייבת בציצית. ואם כן היכי חשיב לה זמן גרמא, כיון שהיבת בין ביום ובין בלילה? ואומר רבינו יצחק: כיון שחייבו תלי במה שהזמן גרם לבישתה ביום - יש לה ליחשב זמן גרמא. זמן לבישתה גורם החיוב.

מעקה אבידה ושילוח הקן - תימה לרבי: בכל הני כתיב לאו, במעקה כתיב (דברים כב) "לא תשים דמים בביתך". אף על גב דמוקמינן ליה (בבבא קמא טו, ב) למגדל כלב רע וטולם רעוע, דהיינו שימה בידים, מכל מקום אתי נמי למעקה, דהא דרשי בספרי: "ותעשית" - זו מצות עשה, "לא תשים דמים" - זו מצות לא תעשה. ובאבידה נמי כתיב (דברים כב) "לא תוכל להתעלם", ובשילוח הקן כתיב (שם) "לא תקח האם על הבנים". ואם כן איך יהיו נשים פטורות אפילו הם זמן גרמא? והא חשונה הכתוב אשה לאשה לכל עונשין שבתורה! ואומר רבינו יצחק: דבכולהו משכחת בהו עשה בלא לאו. ובמעקה אין שייך "לא תשים דמים" אלא בבונה בית מתחילה, אלא בבונה בית מעשה מעקה, אבל אם היה בדעתו לעשות מעקה, ולאחר שבנאו נמלך, או שעשה ונפל - אין שם אלא עשה ד"ועשית מעקה" ואז נשים פטורות. ובאבידה נמי משכחת לה עשה בלא לאו, כגון שנטלה על מנת להחזירה, וכגון שנטלה אחר יאוש, דהשתא לית בה לאו ד"לא תוכל להתעלם" וגם ליכא לאו ד"לא תגזול" נמי, ואחר כך נמלך שלא להחזירה - דהשתא אינו עובר אלא משום "השבו תשיבם". ושילוח הקן נמי, כגון שלקח האם על מנת לשלח, ואחר כך נמלך ולא שלחה, דהשתא ליכא לאו כי אם עשה ד"שילוח תשלח". ויש מפרשים: דמכל מקום איכא נפקותא כשהיה לאשה לקיים מצות עשה, דאי הוה אמינא דנשים פטורות מעשה דלאו הזמן גרמא - כמו כן יהיו פטורות מן הלאוין, דאיכא למימר דאתי עשה ודחי לא תעשה. אבל כשהו חייבות בעשה דלאו הזמן גרמא - אז לא יבא עשה אחר וידחננו, דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה. אך הקשה הרב רבינו יוסף מארץ ישראל על פירוש זה: אם כן, גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב (שבת כה, א) משום דיום טוב עשה ולא תעשה, ושריפת קדשים אינה אלא עשה, אשה שאינה חייבת בעשה דיום טוב, דהו זמן גרמא - וכי תוכל להדליק בשמן שריפה ביום טוב? וכי תימא: אין הכי נמי - אמאי לא לישתמיט תנא דלא אמר לך? אלא מאי אית לך למימר: דעשה שיש עמו לאו - אף הלאו אלים, ולא דחי ליה עשה, אף הכא - הלאו אלים.

עיונים

סוכה ולולב... ותפילין בפני מסביר את סדר הדברים באומרו שהסדר הולך ועולה לפי מידת החידוש שיש בדברים, שלגבי סוכה יש לנו לימוד (מן הכתוב או מהלכה) שנשים פטורות, ושופר ולולב הן מצוות הרומות לה, שהן חלות אחת לשנה, ואחר כך ציצית ותפילין שאף שחובתן תמידית, מכל מקום תלויות במידה מסויימת בזמן. ויש שכתב כי הובאו אלה משום שיש בכל אחת מן חידוש. שבסוכה אפשר היה לומר, אם משום "חשבו בעין תדורו" או משום התימון למצוות אכילת מצה - שנשים תהיינה חייבות, ובשופר ולולב משום שבאים לזכרון, ובתפילין להוציא מדעת האומר שיליה ושתת הם זמן תפילין, וכן לגבי ציצית (חבר בן חיים).

מוצה מעקה וכו' כדי להסביר את בחירתן של מצוות אלה, ואת סדרן כתב חבר בן חיים שצד היחוד בכלן הוא שאינן מצוות עשה תדירות (כמו מצות אהבת ה' ויראתו) אלא מצוות המזדמנות רק מדי פעם, ובכל זאת נחשבות מצוות שלא הזמן גרמא, משום שאין חיובן תלוי בזמן מסויים אלא בהזדמנות של מאורעות. הן מנויות לפי סדר עולה של נדירותן: מוצה ומעקה הן מצוות מצויות יותר שהרי כל הדר בבית מתחייב בהן. השבת אבידה אינה מזדמנת אלא לעתים ולא לכל אדם, ושילוח הקן אינו אלא בצירוף כמה מקרים יחד, ותלוי ברוצח של האדם.

מעקה אבידה ושילוח הקן בתוס' (רי"ה מעקה) העלו שאלה שהרבה מן הראשונים עוסקים בה: הלא שלש מצוות עשה אלה יש בציון מצוות לא תעשה. וגם אם האשה פטורה מלקיים מצוות אלה מצד חיוב העשה שבהן, מכל מקום כיון שיש בהן

אורח החלפה

יש גם צדדים ואופנים שבהם חלה רק מצוות העשה, ואין מקום ללא-תעשה, ולכן היה צורך לומר שהחייבות הנשים בעשה זה. והרבה ראשונים מקבלים תירוץ זה. והרמב"ן מסביר בדרך אחרת, שבמצוות אלה למרות שיש בהן לאו תעשה, מכל מקום הלאו אינו עומד כמהות בפני עצמה, ואינו אלא השלמה, בדרך שלילה, לחיוב של מצוות העשה. ולפי שיטה זו יש ליישב גם את קושייתו של ר' יוסף מארץ ישראל (תוס' שם) לגבי מצוות של יום טוב שיש לומר שנשים חייבות גם במצוות עשה שבהם משום ששם עיקר המצוה היא בלא תעשה, ור"ה העשה שבה אינו אלא השלמתה בדרך החיוב. ובפני' כ"ב שיש תוספת בכך שמצוות עשה אלה חלות על הנשים, כי מצד מצוות העשה שדברר אל גם הכלל שמצוה בה יותר מבשלוחה.

אין למדים מן הכללות קביעה זו שאין הכללים במשנה כוללים את כל הפרטים מצויה גם בירושלמי בניסוח "לית כללוי דרבי כללין". ומשום כך יש לראות את הכללים יותר כסימנים לזכרון, ולא ככללים שאפשר לסמוך עליהם הלכה למעשה.

מצה שמחה והקהל כל מצוות עשה הבאות מזמן לזמן נשים פטורות מהן. אבל יש מצוות היראות מכלל זה וביניהן אכילת מצה בלילי הפסח והקהל ושמחה בחג. (רמב"ם ספר מדע הלכות עבודה זרה פ"ב ה"ג).

בכל מערבין — עירוני תלירות. ומשתתפין — שימופי מזוהמ. חוץ מן המים ומן המלח — דמיון דיון צעין, והני לא זייני. שזמקוס מונומוי של דאס חסונה לירמו ושזיממו. והאיכא כמהין ופטירות — מיני אולקין הס, וקיס לזו לרצון ללא זייני. גמירי מתפילין — צמה מלינו צמפילין עהיא מנות עשה שזומן גרמא, ונשים פטורות — אף כל וכו'. ולקמן פריך: אדילוף מתפילין לפטור, נילף ממנה והקלה לחיוב! גמירי מתלמוד תורה — דאיתקוש להדדי, "ושננתם לננין" (דברים ו), וכתיב צמריה "וקשרתם לאות". מה תלמוד תורה נשים פטורות — דכתיב "לננין" ולא לננתיך, אף תפילין למזוזה — למיינ ונקיש תפילין למזוזה — למיינ הנשים, דהא כתיב צמריה "וכתבתם על מזוזת", וימא: מה מזוזה נשים חייבות דלקמן — אף תפילין נשים חייבות! ומשנינן: תפילין לתלמוד תורה איתקוש צין צפרשה ראשונה, כדפרישית לעיל, צין צפרשה שניה "והיו לטוטפות צין עיינים" וסמין ליה "ולמדתם אותם את צינכם". תפילין למזוזה לא איתקיש בשניה — שזלמוד מורה מפסיק ציניהם. ונקיש מזוזה לתלמוד תורה — כדאיתקש צפרשה שניה דסמין ליה "וכתבתם", וימא נשים פטורות לא סלקא דעתך — לפטור נשים, ממלה מן שכה צריכו ימא, ונשי נמי צעי חיי האזרה להוציא את הנשים — צריחתם היא נמשלת סוכה.

הוספות

בכל מערבין — פירש בקונטרס: בין עירובי חצירות בין עירובי תחומין. ולא נהירא, דהא בעירובי חצירות בעינן פתי לכן נראה: בכל מערבין — עירובי תחומין דוקא.

דתנן: בכל מערבין ומשתתפין — חוץ מן המים ומלח. ותו ליכא? והאיכא כמהין ופטירות! אלא: אין למדין מן הכללות, ואפילו במקום שנאמר בו "חוץ".

א "ומצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות". מנלן? — גמר מתפילין; מה "תפילין נשים פטורות" — אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ותתפילין גמר לה מתלמוד תורה; מה יתלמוד תורה נשים פטורות — אף תפילין נשים פטורות. — ונקיש תפילין למזוזה! — תפילין לתלמוד תורה איתקיש, בין בפירשה ראשונה בין בפירשה שניה. תפילין למזוזה, בפירשה שניה לא איתקיש. — ונקיש מזוזה לתלמוד תורה! — לא סלקא דעתך, דכתיב "למען ירבו ימיהם" גברי בעי חיי, נשי לא בעי חיי? — והרי סופה, דמצות עשה שהזמן גרמא, דכתיב "בפסכת תשבו שבעת ימים". טעמא — דכתב רחמנא "האזרח" להוציא את הנשים, הא לאו הכי — נשים חייבות! — אמר אביי: איצטריך; סלקא דעתך אמינא: הואיל דכתיב "בפסכת תשבו" — תשבו כעין תדורו, מה דיקה איש ואשתו — אף סופה איש ואשתו. ורבא אמר:

וראיה לדבר דתנן (ששנינו במשנה): **בכל מערבין עירובי תחומין ומשתתפין** בשיתופי מבואות חוץ מן המים ומלח, ולכאורה יש כאן כלל מדורי הקובע מיהם היוצאים מן הכלל הזה. ובאמת ותו ליכא (ויותר אין שא מערבים בהם)? והאיכא (והרי יש) כמהין ופטירות שאין מערבים בהן אלא מכאן שאין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו "חוץ" ומעתה באים לברר את מקורותי של כלל זה. "ומצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות" מנל [מניין לנו]? גמר [למד] דבר זה בהיקף מתפילין; מה תפילין נשים פטורות — אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ומהיכן יודעינו שנשים פטורות מתפילין? — גמו לה [למד אותה] מתלמוד תורה, מן תלמוד תורה נשים פטורות — אן תפילין נשים פטורות, שהרי נאמה הדברים בתורה בסמיכות זה לזה ומקשים: ולמה לא נאמר להיפך ונקיש [ונשווה] תפילין למזוזה, שאף היא נזכרת באותה פרשה, וכו' גם נשים חייבות ונחייב את הנשיב גם בתפילין! ומשיבים: תפילין לתלמוד תורה איתקיש [נסמך, הושווה] בין בפירשה ראשונה בין בפירשה שניה של קריאת שמע, ואילו תפילין למזוזה בפירשה שניה לא איתקיש [הוקש]. ולפיכך עדיף ההיקש מתלמוד תורה לתפילין. ואומרים: את כן ונקיש [ונשווה] מזוזה לתלמוד תורה ונאמר שנשים פטורות אף ממזוזה! ודוחים: לא סלקא דעתך [לא יעלה על דעתך] לומר כן, דכתיב [שנאמר] במצות מזוזה "למען ירבו ימיהם" (דברים יא, כא) וכי גברי בעי חיי, נשי לא בעי חיי [גברים צריכים חיים ואילו נשים אינן צריכות חיים]? ומכאן שהמזוזה היא מצוה לכל. ומקשים

עוד: והרי מצות ישיבה בסוכה שמצות עשה שהזמן גרמא היא, דכתיב [שנאמר] "בסוכות תשבו שבעת ימים" (ויקרא כג, מב) ומצוה זו חלה רק בזמן מסויים, בשנה, ובכל זאת טעמא [הטעם] דדוקא לפטור את הנשים ממצוה זו. דכתב רחמנא [שכתבה התורה] באותו ענין "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" ולמדו מן הכתוב להוציא [למעט] את הנשים, הא לאו הכי [הרי לזאת כן] היינו פטורות כי נשים חייבות, שמע שלא כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ממה! אמר אביי: לענין סוכה איצטריך [הנצרך] מקרא מיוחד זה לפטור נשים ממצות ישיבה בסוכה, שאילמלא הוא סלקא דעתך אמינא [היה עולה על דעתך לומר]: הואיל דכתיב [שנאמר] "בסוכות תשבו" היינו למדים שלכל ענין "תשבו" כעין תדורו, ששייכה זו בסוכה צריכה להיות כדרך שאדם נמצא בדירתו. מה דירה דרים בה יחד איש ואשתו — אף סוכה יהיו חייבים בה איש ואשתו יחד. ורבא אמר:

גברא בעי חיי נשי לאו בעי חיי — אף על גב דהאי קרא דרשינן בפרק "במה מדליקין" (שבת לב, ב) גבי ביטול תורה: בעון ביטול תורה בניס קטנים מתים — מכל מקום לא הוי כי אם אסמכתא בעלמא. והא דכתיב "כי היא חייד", דמשמע אשה נמי חייבת בתלמוד תורה מהאי טעמא "גברא בעי חיי" יש לומר: דקרא לא קאי אתלמוד תורה, אלא אקיום מצות, כלומר: התורה מלמדת לך מצות שהם חייד. ועוד יש לומר: דאין הכי נמי, דהאי קרא קאי בין אתלמוד תורה כדאמר התם, ובין אמזוזה כדאמר הכא. מיהו אין סברא לומר דנחייבו נשים בתלמוד תורה משום סברא דגברי בעי חיי וכו', כיון דאשכחן מיעוטא גבייהו, כדאמר לעיל "והודעתם לבניך" ולא לבנותיך. אבל מזוזה דליכא מיעוטא כלל, אלא משום דרוצה להקיש מזוזה לתלמוד תורה רוצה לפטור נשים — יש סברא לומר דאתי סברא ד"גברא בעי חיי", ומפקא מהיקישא, ומחייבי נשים במזוזה.

עיונים

נשים פטורות מנלן בשיטה תמה: הא אפשר היה להעלות שאלה הפוכה, מנין לנו שנשים מחייבות במצות עשה? שהרי לכאורה רוב המצוות בתורה נאמרו בלשן זכר! ויתר על כן, להלן (בדף לה, א) הוצרכו להביא ראיות שנשים חייבות אף במצוות לא תעשה. ומתוך כי מאחר שלמדנו לגבי כמה מצוות עשה (מצה, שמחה וכו') שנשים חייבות בהן היה צורך לשאול מנין לנו שהן פטורות ממצוות עשה אחרות. ועוד מסביר כי מעיקר הדברים אין קשייה, שהרי במתן תורה ניתנה התורה לגברים ולנשים, וכמפורש ברש "זה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (שמות יט, א) "תאמר לבית יעקב" — אלו הנשים. וראה בפני שדך באותו ענין בדף דומה.

גמר מתפילין ובתוס' חכמי אנגליה שאל: מרדע למדים מתפילין, כאשר יש כמה קשים דבר, כאשר אפשר היה ללמוד "במה מצוין" מסוכה, למשל, ואו לא היו מתעוררות בעיות אלה. ושאלה זו מקשה גם מהרי"ב, ומתוך שמסורת היתה בידם שלמדים הלכה זו מתפילין, אלא שלא ידוע היה מה היא בדיוק דרך ההוכחה. ועוד, שלהלן מוסבר שהלימוד הוא משום שהוקשה כל התורה לתפילין, ומשום כך ראוי ללמוד מצוה זו. **גברי בעי חיי וכו'** בתוס' (ד"ה גברי) שאלו: ומרדע לא נאמר טענה זו גם לגבי תלמוד תורה, שגם בו נאמר "כי הוא חייד" (דברים ל, ב). וראה מה שתירצו שם (אבל ראה בעצמות יוסף). יש שאמרו כי באמת אין מצוות תלמוד תורה נשללת לגמרי מן הנשים, שהרי מכל מקום חייבות הן ללמוד את המצוות שהן חייבות בקיומן

(רעב"ץ), או לפי שאמרו חכמים שיש להן שותפות בתורה שלומדים הגברים בכך שהן מסייעות בידם (מרומי שדה).

האזרח להוציא את הנשים העירו ראשונים כי מסקנת הגמרא בסוכה אינה כן, שלבסוף אין למדים מכתוב זה אלא הלכה למשה מסיני היא שהנשים פטורות. וראה שזכאן הובא רק מקצתו של הדין בנושא זה (תוס' טוך, תהרא"ש. וראה בריטבי"א).

אזרח הכלכה

בכל מערבין ומשתתפין וכו' בכל מיני מאכל מערבין עירובי תחומים ושיתופי מבואות חוץ מן המים בפני עצמם והמלח בפני עצמו, וכן אין מערבין ומשתתפין בכמהין ופטירות. (רמב"ם ספר זמנים הלכות עירובין פ"א ה"ח. שריע אריח שפר, ה). תפילין נשים פטורות נשים פטורות ממצוות תפילין. כמבואר בגמרא. (רמב"ם ספר אהבה הלכות תפילין פ"ד ה"ג. שריע שם ל"ח, א).

האזרח להוציא את הנשים נשים פטורים מן המצוה לשבת בסוכה. (רמב"ם ספר זמנים הלכות סוכה פ"ו ה"א. שריע שם תרמ, א).

תשבו כעין תדורו מצוות הישיבה בסוכה היא שיהא אוכל ושותה חדר בסוכה כל שבעת ימי זה הסוכות בין ביום ובין בלילה כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. (רמב"ם שם ה"ה. שריע שם תרל"ט, א).

נשים פטורות מנלן בשיטה תמה: הא אפשר היה להעלות שאלה הפוכה, מנין לנו שנשים מחייבות במצות עשה? שהרי לכאורה רוב המצוות בתורה נאמרו בלשן זכר! ויתר על כן, להלן (בדף לה, א) הוצרכו להביא ראיות שנשים חייבות אף במצוות לא תעשה. ומתוך כי מאחר שלמדנו לגבי כמה מצוות עשה (מצה, שמחה וכו') שנשים חייבות בהן היה צורך לשאול מנין לנו שהן פטורות ממצוות עשה אחרות. ועוד מסביר כי מעיקר הדברים אין קשייה, שהרי במתן תורה ניתנה התורה לגברים ולנשים, וכמפורש ברש "זה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (שמות יט, א) "תאמר לבית יעקב" — אלו הנשים. וראה בפני שדך באותו ענין בדף דומה.

גמר מתפילין ובתוס' חכמי אנגליה שאל: מרדע למדים מתפילין, כאשר יש כמה קשים דבר, כאשר אפשר היה ללמוד "במה מצוין" מסוכה, למשל, ואו לא היו מתעוררות בעיות אלה. ושאלה זו מקשה גם מהרי"ב, ומתוך שמסורת היתה בידם שלמדים הלכה זו מתפילין, אלא שלא ידוע היה מה היא בדיוק דרך ההוכחה. ועוד, שלהלן מוסבר שהלימוד הוא משום שהוקשה כל התורה לתפילין, ומשום כך ראוי ללמוד מצוה זו. **גברי בעי חיי וכו'** בתוס' (ד"ה גברי) שאלו: ומרדע לא נאמר טענה זו גם לגבי תלמוד תורה, שגם בו נאמר "כי הוא חייד" (דברים ל, ב). וראה מה שתירצו שם (אבל ראה בעצמות יוסף). יש שאמרו כי באמת אין מצוות תלמוד תורה נשללת לגמרי מן הנשים, שהרי מכל מקום חייבות הן ללמוד את המצוות שהן חייבות בקיומן